

IZVOD IZ STUDIJE ZAŠTITE ZAŠTIĆENOG STANIŠTA „BELA REKA – RIPANJ”

U skladu sa članom 42. stav 9. Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS”, br. 36/09, 88/10, 91/10-ispravka, 14/16, 95/18-dr. zakon i 71/21), Ministarstvo zaštite životne sredine objavljuje izvod iz studije zaštite na osnovu koga će zainteresovana javnost moći da identifikuje u prostoru definisane granice i režime zaštite zaštićenog područja III (treće) kategorije, Zaštićeno stanište „Bela reka – Ripanj”.

Zaštićeno stanište „Bela reka – Ripanj” nalazi se na području opštine Voždovac – grad Beograd. Obuhvata površinu od 44 ha 13 a 59 m².

Prilikom utvrđivanja vrednosti Zaštićenog staništa „Bela reka – Ripanj” kao „područja koje obuhvata jedan ili više tipova prirodnih staništa značajnih za očuvanje jedne ili više populacija divljih vrsta i njihovih zajednica”, u obzir treba uzeti položaj zaštićenog područja u blizini višemilionskog urbanog centra, promene do kojih je došlo nakon antropogenog delovanja, posebno nakon izgradnje akumulacije kao i sadašnjeg korišćenja ovog područja, pre svega, od strane lokalnog stanovništva.

Pregrađivanje rečnog toka i izgradnja akumulacije kao i ostale mere koje su preduzete u cilju kontrolisanja bujičarskog karaktera toka Bele reke, dovele su do promena u inicijalnom prirodnom staništu. Ove promene su se najviše desile, upravo, u području oko same akumulacije, dok u uzvodnijim delovima sliva nisu toliko izražene.

Veštački stvorena vodena površina, koja određuje sliku predela, je ostala okružena (klimatogenom) šumom sladuna i cera (*Quercetum frainetto-cerris*) čija se prirodnost očuvala. Osim šume, kao dominirajućeg tipa staništa, prisutni su još vlažna staništa (jezero sa litoralnom zonom) i veštačka staništa (sa značajnim učešćem prirodnih i izmenjenih elemenata vegetacije).

Osnovne prirodne vrednosti identifikovane na Zaštićenom području „Bela reka – Ripanj” su evidentirane vrste insekata, ali i riba, vodozemaca, gmizavaca, ptica i sisara.

Na istraživanom području zabeleženo je 213 vrsta biljaka, od kojih 20 ima status zaštićenih divljih vrsta i nalazi se u Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva („Službeni glasnik RS”, br. 5/10, 47/11, 32/16 i 98/16) i u Uredbi o stavljanju pod kontrolu korišćenja i prometa divlje flore i faune („Službeni glasnik RS”, br. 31/05, 45/05-ispravka, 22/07, 38/08, 9/10 i 69/11).

U odnosu na diverzitet gljiva, na prostoru zaštićenog područja zabeleženo je umereno bogatstvo fungije koje čini 41 vrsta gljiva, među kojima su dve zaštićene vrste, *Russula cyanoxantha* (ljubičasto-zelena zeka) i *Russula virescens* (golubača). Na relativno malom prostoru oko jezera „Bela reka” javljaju se različite šumske zajednice koje gradi više edifikatorskih i pratećih vrsta drveća, što povoljno utiče na diverzitet mikoriznih vrsta gljiva, poput vrsta *Neoboletus erythropus* (Pers.) C. Hahn. (zelenjača), *Hygrophorus eburneus* (Bull.) Fr. (crvenkasta puževica), *Laccaria laccata* (Scop.) Cooke (crvenksta gljivica), *Russula cyanoxantha* (Schaeff.) Fr. (ljubičasto zelena zekica), *Russula virescens* (Schaeff.) Fr. (golubača), *Amanita pantherina* (DC.) Krombh. (panterovka), *Lactarius rufus* Fr. (rida mlečnica), *Xerocomellus chrysenteron* (Bull.) Šutara (zlatni baršunovac), *Inocybe geophylla* P. Kumm. i druge.

Posebno se izdvaja stanište populacije vrsta insekata od kojih se izdvajaju tri strogo zaštićene divlje vrste tvrdokrilaca, i to, jelenak (*Lucanus cervus*), bukova strižibuba (*Morimus funereus*) i Nastasov trčuljak (*Carabus ulrichii nastasi*), kao i jedna strogo zaštićena vrsta leptira, i to, veliki kupusar (*Pieris brassicae*). Jelenak i bukova strižibuba, pored nacionalnog, imaju i međunarodni značaj, pošto se jelenak nalazi na Aneksu II Direktive o staništima

(Council Directive 92/43/EEC), kao i na Aneksu III Bernske konvencije, dok je bukova strižibuba na Aneksima II i IV Direktive o staništima i na Aneksu II Bernske konvencije.

Treba istaći da se jelenak javlja u velikom broju što ukazuje da je ovo područje jedan od centara populacije ove vrste, pa je i očuvanje staništa od velikog značaja, a pogotovo na lokalnom nivou. Iako je jelenak kao vrsta široko rasprostranjen širom Evrope, podaci ukazuju na to da su populacije jelenka u čitavoj Evropi u padu, i to, najverovatnije zbog gubitka staništa, a najčešće je prisutan u gradskoj sredini (Harvey i sar., 2011). Najviše ga ima u šumama, pošumljenim područjima i velikim gradskim parkovima. Kultivisane zelene površine u urbanim sredinama, povezane sa većim ili manjim šumama u okruženju, kao što su šume u okviru Zaštićenog područje „Bela reka – Ripanj”, u čijem okruženju nema poljoprivrednih površina, su vrlo važna staništa za postojanje zdrave metapopulacije jelenka. Zbog toga, parkovi i ostale veće antropogene zelene površine sa odgovarajućim drvenastim vrstama predstavljaju potencijalno značajna staništa ove vrste.

Unutar zaštićenog područja evidentirano je 13 divljih vrsta riba, predstavnika 8 familija. Osnovnu vrednost u okviru faune riba predstavljaju autohtone divlje vrste, karakteristične za ravničarske, nizijske reke, a koje su od nacionalnog značaja, jer imaju status zaštićenih divljih vrsta, i to su šaran (*Cyprinus carpio*), štuka (*Esox lucius*), krkuš (*Gobio obtusirostris*), deverika (*Abramis brama*), klen (*Squalius cephalus*), grgeč (*Perca fluviatilis*), smud (*Sander lucioperca*) i som (*Silurus glanis*). Od ostalih autohtonih vrsta riba, jezero odlikuje prisustvo uklije (*Alburnus alburnus*) i bodorke (*Rutilus rutilus*), koje su od značaja za očuvanje ukupne biološke raznovrsnosti i celovitosti akvatičnih ekosistema. Sve navedene vrste su od značaja i za obavljanje rekreativnog ribolova.

Skoro sve vrste vodozemaca koje nastanjuju prostor Bele Reke (daždvenjak, mali mrmoljak, obična krastača, šumska žaba i žutotrbi mukač), izuzev zelenih žaba iz roda *Pelophylax*, borave u vođenoj sredini samo tokom sezone parenja, dok preostali, veći deo godine, provode na okolnim kopnenim, livadskim i šumskim ekosistemima, gde se hrane i hiberniraju. Shodno tome, ovim vrstama su, kao stanište neophodno za parenje i polaganje jaja, najznačajnije sama akumulacija, potok Bela Reka, sve privremene bare i lokve, a za ishranu, disperziju i hibernaciju su značajne obale obrasle vegetacijom. Takode, jezero „Bela Reka” ima važnu ulogu i u migracijama jedinki i njihovom prezimljavanju, a preuzima i ulogu staništa kada okolne privremene bare presuše. Sa druge strane, za sve vrste gmizavaca, bilo da su više vezani za vodu, kao što je ribarica, ili da nisu uopšte vezani za vodu, kao što su zidni gušter i stepski smuk, terestrična zona predstavlja jedino mesto gde mogu uspešno da završe svoj reproduktivni ciklus, odnosno da polože jaja, ali i gde mogu da prezime.

Ako se uzme u obzir da su vodozemci, globalno, klasa kičmenjaka sa proporcionalno najviše ugroženih vrsta, a da su njihova prirodna staništa pod velikim antropogenim uticajem (isušivanje bara i zagađenje mnogih stajaćih vodenih površina, presecanje koridora i migracionih puteva, fragmentacija i uništavanje staništa), neophodno je sačuvati svaki prostor i potencijalno stanište ovih vrsta. Bela Reka iz tog razloga predstavlja značajan lokalitet u očuvanju diverziteta vodozemaca i gmizavaca.

U široj zoni područja zabeleženo je ukupno 46 vrsta ptica, a u okviru granica zaštićenog prostora registrovano je ukupno 38 vrsta ptica u periodu od 2013. do 2022. godine, što predstavlja oko 13% od ukupnog broja vrsta ptica (oko 360) registrovanih u Srbiji. Relativno mali diverzitet vrsta, pre svega, je rezultat male površine pod zaštitom i ekologije vrsta koje imaju širi areal. Međutim, područje Bele reke je značajno kao lokalni ekološki koridor za ptice, od kojih je većina od nacionalne i međunarodne važnosti za zaštitu. Osim toga, u tipičnom šumadijskom tipu predela, Bela reka je značajna kao centralna zona u smislu ekološkog povezivanja u mrežu značajnih područja sa aspekta očuvanja ukupnog diverziteta vrsta i staništa u Srbiji.

Na području Bele Reke prema sadašnjim podacima je evidentirano prisustvo oko 27 vrsta sisara, predstavnika ukupno 6 redova i 16 familija. Osnovnu vrednost predstavljaju vrste svrstane u neku od kategorija zaštite. Tu se, pre svega, misli na strogo zaštićene divlje vrste kao što su puh lešnikar, šumski puh, vidra i srazmerno brojna fauna slepih miševa i zaštićene divlje vrste karakteristične za šumska staništa, poput šumske i močvarne rovčice, vodene voluharice, sivog puha i divlje mačke. Posebnu vrednost i resurs predstavljaju i lovne vrste, srna, divlja svinja i zec.

OPIS GRANICA PRIRODNOG DOBRA

Granica Zaštićenog staništa „Bele reka – Ripanj” počinje od najsevernije tačke dobra tj. od tromede katastarskih parcela br. 803/4, 680/5 i 806 (KO Ripanj) u smeru jugoistoka kroz KO Ripanj, granicom kat. parc. br. 680/5, 680/6, 680/7, 680/8 do kat. parc. broj 804/3 koju granica preseca u tačkama sa koordinatama X=457298 Y=4945408 i X=457300 Y=4945406 i dalje nastavlja granicom kat. parc. broj 680/37, prateći put, prati spoljnu granicu kat. parc. br. 680/15, 680/17, 680/18, granica menja pravac ka istoku granicom kat. parc. br. 680/18, 680/18, 680/20, 680/21, dalje granica nastavlja ka jugu granicom kat. parc. br. 680/22, 680/24, 680/26, 680/25, 680/23, 680/33, granica menja pravac ka zapadu granicom kat. parc. br. 680/33, 680/32, zatim od tromede kat. parc. br. 680/32, 680/1 i 822/21 menja pravac ka jugu granicom kat. parc. br. 680/1, 680/50, 680/54, 680/53, 680/56 do mesta gde seče reku – kat. parc. broj 9959/4 u tačkama sa koordinatama X=457388 Y=4944598 i X=457390 Y=4944596, dalje nastavlja ka jugu granicom kat. parc. br. 680/48 i 818/2, od tromede kat. parc. br. 818/2, 2656/1 i 818/3 granica menja pravac ka zapadu, granicom kat. parc. br. 818/2, 818/1, 816, 814/1, do mede kat. parc. br. 814/1 i 815 gde menja pravac ka severozapadu. Dalje nastavlja granicom kat. parc. br. 814/1, 814/2, 813/7, 813/6, 813/5, 680/49, 9959/4 do tačke sa koordinatama X=456786 Y=4944840 odakle menja pravac ka severu, granicom kat. parc. broj 680/43, pa granicom kat. parc. br. 9930/2, 9930/1, prateći put sve do mesta gde seče kat. parc. broj 9930/1 u tačkama sa koordinatama X=457030 Y=4945458 i X=457035 Y=4945459, nastavlja granicom kat. parc. br. 680/3, 680/2, 680/4 i nastavlja sve do mesta gde je granica i krenula, do tromede kat. parc. br. 803/4, 680/5 i 806 (KO Ripanj).

POPIS KATASTARSKIH PARCELA ZS „BELA REKA - RIPANJ”

Opština Voždovac – Grad Beograd

KO Ripanj, kat. parc. br. 680/1, 680/10, 680/11, 680/12, 680/13, 680/14, 680/15, 680/16, 680/17, 680/18, 680/19, 680/2, 680/20, 680/21, 680/22, 680/23, 680/24, 680/25, 680/26, 680/3, 680/32, 680/33, 680/37, 680/4, 680/43, 680/44, 680/45, 680/46, 680/47, 680/48, 680/49, 680/5, 680/50, 680/51, 680/52, 680/53, 680/54, 680/55, 680/56, 680/57, 680/58, 680/59, 680/6, 680/60, 680/7, 680/8, 680/9, 804/3, 807/1, 807/2, 807/3, 807/4, 807/5, 808/1, 808/2, 808/3, 808/4, 809/1, 809/2, 810, 813/4, 813/5, 813/6, 813/7, 814/1, 814/2, 816, 818/1, 818/2, 818/4, 818/5, 9638, 9930/1, 9930/2, 9959/3, 9959/4.

MERE ZAŠTITE

Na području zaštićenog staništa utvrđuje se režim zaštite III (trećeg) stepena.

U skladu sa članom 35. Zakona o zaštiti prirode u režimu III stepena zaštite mogu se vršiti upravljačke intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja zaštićenog područja, razvoj sela i unapređenje seoskih domaćinstava, uređenje objekata kulturno-istorijskog nasleđa i tradicionalnog graditeljstva, očuvanje tradicionalnih delatnosti lokalnog stanovništva, selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa i prostora uz potrebnu infrastrukturnu i drugu izgradnju.

Osim mera zabrana koje su definisane članom 35. Zakona o zaštiti prirode i Uredbom o režimima zaštite („Službeni glasnik RS”, br. 31/12), određuju se i sledeće dodatne mere zaštite kako bi se izbeglo ugrožavanje temeljnih vrednosti zaštićenog područja.

U režimu zaštite III stepena **zabranjuje se**:

- isušivanje i zasipanje korita Bele reke;
- čista seča šuma, osim u slučaju ako je sastojina napadnuta fitopatološkim i/ili entomološkim oboljenjima;
- neplanska gradnja šumskih puteva sa mekom podlogom, bez odgovarajućih evakuacionih organa za padavinske vode (rigole i putni propusti);
- uklanjanje krajrečne vegetacije, odlaganje lisne mase, granjevine, ostataka stabala i drugog materijala u rečna korita;
- postavljanje (ukucavanje) tabli i drugih obaveštenja na stablima;
- ostavljanje šumskog otpada, nastalog pri sanitarnoj seči;
- loženje vatre, osim na mestima koja su za to predviđena;
- spaljivanje otpada i obrazovanje deponija otpada;
- branje, lomljenje, kidanje i iskopavanje biljnih vrsta u prirodnim sastojinama;
- korišćenje i uništavanje strogo zaštićenih vrsta biljaka, životinja i gljiva i preduzimanje aktivnosti kojima bi se mogla ugroziti njihova staništa;
- sakupljanje zaštićenih vrsta izvan propisanog perioda i korišćenje tehničkih sredstava koja mogu oštetiti ili uništiti primerke zaštićenih vrsta, odnosno njihova staništa;
- izgradnja malih hidroelektrana, vetroelektrana i elektrana na bio-gas;
- rukovanje otrovnim hemijskim materijama i naftnim derivatima na način koji može prouzrokovati zagađenje zemljišta i vode;
- obrazovanje objekata za upravljanje otpadom, privremeno ili trajno odlaganje svih vrsta opasnih materija, kao i uspostavljanje transportne rute opasnog otpada;
- izgradnja asfaltnih baza;
- izgradnja solarnih elektrana;
- prenamena šumskog zemljišta;
- izgradnja vikendica, naselja i širenje građevinskog područja;
- izgradnja privrednih, industrijskih i energetskih objekata;
- izvođenje primenjenih geoloških istraživanja u cilju utvrđivanja rezervi za komercijalnu eksploataciju mineralnih sirovina, podzemne vode i geotermalnih resursa;
- eksploatacija, priprema i prerada mineralnih sirovina i geotermalnih resursa;
- sve radnje i aktivnosti kojima se ugrožava fauna riba i remeti njihov mrest, rast, ishrana i kretanje;
- privredni ribolov;
- rekreativni ribolov u periodu lovostaja na šarana od 1. aprila do 31. maja; štuca od 1. februara do 31. marta; deveriku od 15. aprila do 31. maja; klena od 15. aprila do 31. maja; smuda od 1. marta do 30. aprila i soma od 1. maja do 15. juna;
- vožnja čamcima;
- samoinicijativno uređenje pešačkih staza;
- kupanje u akumulaciji;
- kretanje motornih vozila po brani.

U režimu zaštite III stepena **ograničava se**:

- sprovođenje antierozionih mera u cilju zaštite od poplava;
- sprovođenje redovnih aktivnosti na održavanju brane i akumulacije;
- regulacija vodotoka i vodenih tela na radove koji se sprovedu u cilju poboljšanja vodnog režima;
- radovi na održavanju i revitalizaciji autohtonih staništa;

- uklanjanje invazivnih i alohtonih vrsta;
- izvođenje hitnih i neophodnih sanacionih šumskih radova nakon akcidentnih situacija prilikom vetroлома, vetroizvala, požara, kalamiteta insekata i slično, uz obavezu obaveštavanja Zavoda o lokacijama na kojima je pričinjena šteta, posledicama i preduzetim merama;
- primena odgovarajućih bioloških mera borbe protiv fitopatoloških i entomoloških oboljenja šuma;
- konverzija šumskih površina, tj. prevođenje alohtonih šumskih površina u autohtone, kao i prevođenje izdanačkih u visoke šume;
- redovno suzbijanje invazivnih vrsta na mestima gde njihova ekspanzija ugrožava podmladak autohtone vegetacije;
- zaštita obale vodotokova od fluvijalne i površinske erozije primenom tehničkih, biotehničkih i bioloških mera;
- čišćenje korita vodotokova od vegetacije i nanosa u cilju očuvanja propusne moći, a po potrebi i produbljivanje korita;
- izgradnja podzemnih infrastrukturnih vodova;
- sprovođenje odgovarajućih mera protivpožarne zaštite;
- izgradnja turističke infrastrukture na manje, privremene objekte za potrebe očuvanja, unapređenja i prezentacije prirodnog dobra;
- turizam na održivi oblik turizma manjeg obima koji za cilj ima promociju i prezentaciju prirodnih vrednosti;
- izgradnja, rekonstrukcija i održavanje postojećih objekata komunalne infrastrukture;
- primena hemijskih sredstava u gazdovanju šumama;
- lov autohtonih vrsta riba isključivo po principu „ulovi pa pusti“, lovne aktivnosti na mere upravljanja i zaštitu populacija lovostajem zaštićenih vrsta i trajno zaštićenih vrsta divljači i njihovih staništa, u skladu sa prihvaćenim planskim dokumentima (lovnim osnovama), kao i drugi radovi koji mogu imati negativan uticaj na vrednosti prirodnog dobra;
- uređenje šetačkih staza;
- uređenje pecaroških mesta;
- paljenje vatre na obeleženim i obezbeđenim lokacijama;
- utvrđivanje zemljanih bedema na „stajalištima“ oko akumulacije;
- izgradnja rukohvata za bezbednije kretanje posetilaca.